

ЗБЕРЕЖЕННЯ РІДКІСНИХ ВИДІВ РОСЛИН *EX SITU* В БОТАНІЧНОМУ САДУ «ВОЛИНЬ»

Л.О. Коцун, О.А. Соломонюк, І.І. Кузьмішина, В.П. Войтюк, Б.Б. Коцун, С.В. Кузьмішина

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Важливим завданням виконання Міжнародної конвенції збереження біорізноманітності, прийнятої в Ріо-де-Жанейро в 1992 р., «Стратегії ботанічних садів щодо охорони рослин» (1994) та загальнодержавної програми збереження біорізноманіття України на 2007 – 2025 роки є збереження раритетних видів рослин в системі *ex situ*.

В останні десятиліття інтенсивний антропогенний вплив призвів до значного скорочення площ, на яких збереглася природна рослинність, та зникнення видів рослин, які потребують охорони в системі *in situ*. Проте, коли в природних умовах неможливо зберегти ці види, важливе значення має охорона поза межами їх природного зростання (*ex situ*). У вирішенні цих проблем чільне місце відводиться ботанічним садам.

У 2004 р. ботанічному саду «Волинь» було надано нову територію загальною площею 10 га, яка розташована у межах міста Луцька вздовж вул. Потебні. Вона знаходиться в долині р. Стир, на лівому березі, і плавно спадає від надзапавної тераси до річкової заплави з абсолютними відмітками над рівнем моря 180,0–188,0 м. У геологічній будові території беруть участь відклади верхньокрейдового та четвертинного періодів. Сучасні болотні відклади поширені безпосередньо в межах заплави. Рівень ґрунтових вод становить близько 0,5 м. На території виділяють такі типи ґрунтів – чорноземи типові, неглибокі легкосуглинкові на лесовидних суглинках, болотні мінеральні ґрунти, антропогенно утворені ґрунти (після рекультивації кар'єра). На формування клімату суттєвий вплив має Атлантичний океан. Перенесення повітряних мас з Атлантики зумовлює м'яку, з частими відлигами, зиму, відносно прохолодне літо. Територія ботсаду знаходиться в зоні з достатнім режимом зволоження. За рік випадає в середньому 591 мм опадів. Для неї притаманний континентальний тип річного ходу опадів з максимумом 70–80 мм в літні місяці.

Тут природно зростає *Epipactis helleborine* (L.) Crantz. з Червоної книги України (2009) та регіонально рідкісний вид *Equisetum telmateia* Ehrh.

На новій території розпочато роботи по створенню колекції рідкісних та зникаючих видів рослин з метою збереження їх генофонду за межами ареалу та можливостями їх репатріації в місця природного зростання. Нині в колекції нараховується 7 видів рослин з Червоної книги України (Червона..., 2009) та 3 – списку рідкісних та зникаючих видів рослин Волинської області (Шевчук та ін., 2011).

Allium ursinum L. – статус охорони – неоцінений (Червона..., 2009). Середньоевропейський гірський вид. Поширений в Центральній і Східній Європі, на Кавказі, Середній Азії, Західному і Східному Сибіру, північних районах Китаю та Монголії. Цвіте в травні. В культурі добре розмножується вегетативно цибулинами та насінням.

Campanula carpatica Jacq. – статус охорони – рідкісний (Червона..., 2009). Реліктовий ендемічний вид. Природно зростає в Карпатах. В умовах культури цвіте в кінці червня – на початку липня. Розмножується насінням.

Erythronium dens-canis L. – статус охорони – рідкісний (Червона..., 2009). Середземноморсько-середньоевропейський вид на східній межі ареалу. Природно зростає в Закарпатті, Розточчі-Опіллі. Приурочений до лісових та лучних угруповань.

Hedera helix L. – статус охорони – регіонально рідкісний вид (Шевчук та ін., 2011). Природно зростає в Карпатах, Західному Поліссі, Правобережному Лісостепу. Приурочений до тінистих лісів. В культурі розмножується вегетативно.

Galanthus nivalis L. – статус охорони – неоцінений (Червона..., 2009). Європейсько-середземноморський вид на східній межі ареалу. В Україні поширений переважно в Карпатах,

Передкарпатті, Правобережному Лісостепу. Приурочений до дубових та дубово-грабових лісів, узлісь, чагарників. Ранньовесняний ефемероїд, який цвіте в березні-квітні. В культурі розмножується вегетативно цибулинами.

Lilium martagon L. – статус охорони – неоцінений (Червона..., 2009). Вид з диз'юнктивним ареалом. Зростає в Карпатах, Розточчі-Опіллі, на Поліссі, Лісостепу. В культурі розмножується вегетативно на насінням.

Paeonia tenuifolia L. – статус охорони – вразливий (Червона..., 2009). Понтійсько-кавказький вид. Поширений в степовій зоні України, Криму, рідко в Лісостепу. Цвіте в квітні – на початку травня. Дає повноцінне насіння.

Polypodium vulgare L. – регіонально рідкісний вид (Шевчук та ін., 2011). Поширений майже по всій Україні спорадично. Зростає в лісах, на затінених скелях. Рослини у задовільному стані. Природного поновлення не відмічено.

Pulsatilla pratensis (L.) Mill. – статус охорони – неоцінений (Червона..., 2009). Центральноевропейський поліморфний вид на південній межі ареалу. Природно зростає на Поліссі, спорадично – в Лісостепу та Степу, крім крайніх зх. р-нів і Криму. В культурі цвіте у травні. Дає нечисленний самосів.

Scilla bifolia L. – статус охорони – регіонально рідкісний вид (Шевчук та ін., 2011). Поширений в Карпатах, на Лісостепу, Степу, гірському Криму. Зростає в лісах, на узліссях, серед чагарників. В культурі завдяки насінневому та вегетативному розмноженні утворює інтродукційні популяції.

Таким чином, більшість досліджуваних видів, за виключенням *Polypodium vulgare*, здатні утворювати інтродукційні популяції, що свідчить про ефективність їх охорони в системі *ex situ*.